16. Girvin, S. Carriage of Goods by Sea. Oxford University Press, 2011. Oxford. P. 197–198.
17. Swire Shipping uses Bolero International electronic bills of lading to speed Cargill Australia-New Zealand grain shipment. *Bolero*. URL: <http://www.bolero.net/swire-shipping-uses-bolero-international-electronic-bills-of-lading-to-speed-cargill-australia-new-zealand-grain-shipment/>.
18. Houben, R., Snyres, A. Cryptocurrencies and blockchain. Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion. 2018. URL: <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf>.
19. Rodrigue, J.-P. Efficiency and Sustainability in Multimodal Supply Chains. International Transport Forum Discussion Papers. OECD Publishing. Paris. 2018. URL: <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/efficiency-sustainability-multimodal-supply-chains.pdf>.
20. A day to remember: The first ever blockchain-based CargoX Smart B/L™ has successfully completed its historic mission during a trial shipment from China to Europe. *CargoX*. 2018. URL: <https://cargox.io/press-releases/full/first-ever-blockchain-based-cargox-smart-bl-has-successfully-completed-its-historic-mission/>.

УДК 347.512

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.22>

РЯБОКОНЬ Є.О.

НАСТУПНИЦТВО У ПРАВАХ ТА ОБОВ'ЯЗКАХ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ

У статті досліджується питання переходу права (обов'язку) щодо відшкодування моральної шкоди. У вітчизняному законодавстві до 2003 р. було відсутнє як доктринальне, так і законодавче його регулювання. Така ситуація зумовлювалася як правовою природою правовідносин, які виникають у зв'язку із завданням моральної шкоди конкретній, чітко визначеній особі, так і пануючим радянським поглядом на особисті немайнові правовідносини, які можуть бути лише об'єктом правової охорони цивільного права, але не об'єктом його регулювання. Встановлено, що наявність відповідного законодавчого забезпечення є необхідною умовою наступництва в правах та обов'язках щодо відшкодування моральної шкоди, позаяк за правовою природою такі права й обов'язки мають особистий характер.

Автором висловлене позитивне ставлення до норм ч. 3 ст. 1230 та ч. 2 ст. 1231 Цивільного кодексу (ЦК) України, якими передбачено перехід до спадкоємців прав (обов'язків) щодо відшкодування моральної шкоди, завданої спадкодавцю або спадкодавцем. Основною метою таких винятків є прагнення законодавця не припиняти правовідношення із завдання шкоди і не звільняти заподіювача від обов'язку щодо її відшкодування лише внаслідок настання смерті потерпілого або заподіювача. Відшкодування приурочено до присудження судом відповідної компенсації. Обґрунтовано, що саме на етапі присудження правовідношення щодо відшкодування моральної шкоди набуває рис визначеності через конкретизацію судом розміру компенсації. Оскільки моральна шкода в силу ч. 3 ст. 23 ЦК України відшкодовується переважно у формі сплати грошей або передачі майна – діях, які може виконати будь-яка особа, – смерть кредитора або боржника у цих відносинах вже не паралізує наступного обороту прав (обов'язків).

У статті вивчається й аналізується зарубіжний досвід, урахування якого дозволяє зробити висновок, що можливість переходу права (обов'язку) на відшкодування моральної шкоди до правонаступників існує і в зарубіжних законодавствах. Стверджується, що перші законодавчі кроки на шляху врегулювання питання

наступництва у правах та обов'язках щодо відшкодування моральної шкоди є свідченням включення останніх до цивільного обороту і дає підстави стверджувати про можливість віднесення їх до числа об'єктів не лише універсального, але й сингулярного правонаступництва.

Ключові слова: правонаступництво, визначеність майнового права, особисті немайнові права, зобов'язання, вимога.

The issue of the transfer of a right (obligation), arising out of non-pecuniary damage, has been investigated in the article. Until 2003, there was no doctrinal or legislative regulation in domestic legislation. Such situation was conditioned by the nature of legal relationship, arising out of non-pecuniary loss, to a specific, well-defined person, and also by the dominant Soviet view of personal non-property relationships, which can only be the object of legal protection of civil law, but not the object of its regulation. It has been established that the existence of appropriate legal support is a prerequisite for succession in the rights and obligations for non-pecuniary damage, since such rights and obligations are of a personal nature by their essence.

The author has expressed a positive attitude to the norms of Part 3 of Art. 1230 and Part 2 of Art. 1231 of the Civil Code (CC) of Ukraine, which provides for the transfer to the heirs of the rights (obligations) for compensation of non-pecuniary damage caused to the heir or by the heir. The main purpose of such exceptions is the intention of the legislator to not terminate the legal relationship, arising out of non-pecuniary damage, to not release the infringer from the obligation to compensate only as a result of the death of the victim or the delinquent. In this case, the compensation is confined to the award of appropriate sum by the court. It has been substantiated that it is precisely at the stage of awarding a legal relationship of compensation of non-pecuniary damage assumes a feature of certainty by specifying the amount of compensation by the court. Since moral damage by virtue of Part 3 of Art. 23 of CC of Ukraine is mainly compensated in the form of payment of money or transfer of property – actions that can be performed by any person – the death of the creditor or the debtor in this relationship no longer paralyzes the subsequent circulation of rights (obligations).

The article examines and analyzes foreign experience, which allows us to conclude that the possibility of transferring the right (obligation), arising out of moral damages, to the successors also exists in foreign legislation. It has been stated that the first legislative steps on the way of regulation of succession in the rights and obligations of non-pecuniary damage are an indication of their inclusion in the civil circulation and this gives grounds to allege that they are not only objects of universal, but of a singular succession as well.

Key words: succession, certainty of subjective property law, personal non-property rights, obligations, demand.

Вступ. Проблема можливості переходу права на відшкодування моральної шкоди в порядку правонаступництва не є предметом прискіпливої наукової уваги. До прийняття у 2003 р. Цивільного кодексу (ЦК) України правове регулювання цього питання було відсутнє, що було викликано як правовою природою права на відшкодування моральної шкоди, яке є глибоко персоніфікованим, належним конкретному суб'єкту, що не передбачало бодай теоретичної можливості заміни носія такого права, так і порівняною «молодістю» концепції немайнових правовідносин, які лише нещодавно звільнилися від стримуючого їхній розвиток радянського підходу про те, що право може лише охороняти, а не регулювати набуття і здійснення особистих немайнових прав (принаймні тих із них, які не пов'язані з майновими): допоки немайнові права не порушені, не існує і підстав для їх позитивного регулювання [1, с. 83; 5, с. 77–83].

Спростовуючи аргументи прихильників негативної концепції впливу цивільного права на особисті немайнові відносини, сучасна наука спирається на те, що, здійснюючи охорону суспільних відносин, право тим самим піддає їх правовому регулюванню. Докорінні зміни в розумінні місця особистих немайнових прав у системі цивільних прав, що відбулися у вітчизняній доктрині в останні десятиліття, не могли не призвести до більш «розкритого» законодавчого регулювання особистих немайнових відносин. Одним із наслідків таких змін стала поява у ЦК України 2003 р. норм ч. 3 ст. 1230, ч. 2 ст. 1231, якими допускається перехід до спадкоємців як вимог, так і обов'язків відшкодування моральної шкоди, якщо таке відшкодування було присуджено за життя спадкодавця-потерпілого або делінквента відповідно.

Постановка завдання. У юридичній літературі навіть у ґрунтовних спеціальних дослідженнях, присвячених питанням деліктної відповідальності та спадкування, автори переважно обмежуються констатацією змісту наведених норм (Ю.О. Заїка, О.О. Отраднава [3, с. 74, 75; 9, с. 306] і зазначають, що законодавчий дозвіл спадкування прав та обов'язків відшкодування моральної шкоди є винятком із загального правила про неможливість включення до складу спадщини прав та обов'язків особистого характеру (В.В. Васильченко, В.І. Крат) [2, с. 859, 860; 6, с. 148].

Незважаючи на те, що зазначені норми діють вже більше п'ятнадцяти років і за цей час не зазнавали змін, окремі автори досі дотримуються позиції про неперехідність прав на відшкодування моральної шкоди. Так, О.С. Кочина, вивчаючи питання про відшкодування моральної шкоди суб'єктам авторських і суміжних прав, відзначає, що це право «належить безпосередньо творцям, спадкоємці лише мають право вимагати дотримання особистих немайнових прав автора» [4, с. 124].

Ще під час обговорення новел проекту книги «Спадкове право» ЦК України однак з його розробниць, проф. З.В. Ромовська, наголошувала на існуванні різних думок у регулюванні питання про включення до складу спадщини обов'язку відшкодувати моральну шкоду. Зрозуміло, що існування наукових дискусій і судових спорів пояснюється тим, що моральна шкода фізичної особи-потерпілого виникає внаслідок порушення її особистих благ, стосується саме внутрішньої сфери людини, її почуттів, переживань і страждань. Обґрунтування цієї норми вчена вбачала в тому, що фактично успадковуються грошові суми, які потерпіла особа не встигнула одержати за життя. Водночас питання переходу права на відшкодування моральної шкоди до спадкоємців подібної наукової уваги не викликало [13, с. 101–103].

Насправді вирішення юридичної долі як прав потерпілої від завдання моральної шкоди особи, так і обов'язків деліквента щодо її відшкодування має, імовірно, вирішуватися на одних і тих же засадах: якщо нормою закону право на відшкодування, яке виникло на підставі винесеного, проте ще не виконаного судового рішення, визнається об'єктом спадкового переходу, аналогічне правило має бути створено і для відповідного обов'язку.

Невизначеність у питаннях правонаступництва у зобов'язаннях щодо відшкодування моральної шкоди, очевидно, вимагає проведення більш прискіпливого аналізу й урахування правотворчого досвіду зарубіжних законодавств.

Метою статті є аналіз норм ч. 3 ст. 1230 та ч. 2 ст. 1231 ЦК України, відповідь на питання з приводу можливості та доцільності існування правових підстав для перенесення на правонаступника вимог і зобов'язань, які випливають із порушення особистих немайнових прав і завдання моральної шкоди, аналіз зарубіжного законодавства та доктрини, а також визначення подальших тенденцій розвитку правонаступництва в цій сфері.

Результати дослідження. Поза сумнівом, нормами ч. 3 ст. 1230, ч. 2 ст. 1231 ЦК України встановлюються істотні винятки із загального правила про неприпустимість наступництва у правах і обов'язках, що випливають із відносин особистого немайнового характеру. Тому доцільно зосередитися на відповіді на питання з приводу причин і доцільності таких змін.

В основу виникнення зобов'язання щодо відшкодування моральної шкоди законом (ч. 2 ст. 23 ЦК України) покладене розуміння її як втрат немайнового характеру у вигляді фізичного болю, душевних страждань, інших негативних явищ, завданих особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб (абз. 1 п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. № 4) [11]. Очевидно, що такі наслідки правопорушення стосуються суто особистої сфери, є індивідуальними для кожної особи й оцінюються по-різному: у разі вчинення однієї і тієї самої дії хтось може заявити вимогу про сплату значного відшкодування, інший – не вважати відповідні дії порушенням своїх прав взагалі.

Особистий характер права (а рівно й обов'язку) щодо відшкодування моральної шкоди визначає, на перший погляд, і неможливість заміни його суб'єкта, переходу права в порядку правонаступництва. Ані на момент завдання моральної шкоди, ані на момент звернення кредитора до заподіювача з вимогою в судовому або позасудовому порядку, ані на момент розгляду справи судом відповідні права й обов'язки, будучи остаточно невизначеними, не здатні і переходити до правонаступників.

Водночас, якщо смерть потерпілого або заподіювача моральної шкоди настала вже після прийняття судом рішення про відшкодування, давній римський принцип припинення позовних вимог разом зі смертю їхніх носіїв (*action personalis moritur cum persona*) вже не діє. На цій стадії розвитку правовідношення щодо відшкодування моральної шкоди набуває рис визначеності

через конкретизацію судом розміру компенсації. Оскільки моральна шкода в силу ч. 3 ст. 23 ЦК України відшкодовується переважно у формі сплати грошей або передачі майна – діях, які може виконати будь-яка особа, – смерть кредитора або боржника у цих відносинах вже не паралізує наступного обороту прав (обов'язків).

Можливість обмеженої циркуляції в обороті аналізованих вимог і зобов'язань, які мають джерелом порушення особистих немайнових благ, опосередковано може бути підтримана відповідністю сучасним тенденціям судової практики, яка поширює норми про виконання грошових зобов'язань і на договірну, і на недоговірну (деліктну) сферу. Слід звернути увагу і на те, що у процесі оцінки судом обставин спору щодо відшкодування майнової шкоди велике значення надається **визначеності змісту майнового права**, а саме способу та розміру відшкодування. Джерелом визначеності майнового обов'язку особи, що завдала шкоди, може бути договір між потерпілим і заподіювачем, у якому сторони досягли згоди щодо розміру, способу та строків відшкодування, або рішення суду, зі змісту якого випливає спосіб і розмір відшкодування. «Тільки після конкретизації змісту зобов'язання про відшкодування шкоди за допомогою рішення суду або договору про відшкодування шкоди, – відзначає Верховний Суд, – те чи інше зобов'язання може бути кваліфіковане як грошове» [10].

Можна припустити, що причиною появи таких винятків є недоцільність звільняти боржника від обов'язку компенсації моральної шкоди потерпілому на підставі винесеного судового рішення лише через настання смерті останнього або звільняти спадкоємців боржника від такого обов'язку через настання його смерті. Поза сумнівом, правове регулювання, яке ставить виконання вже визначеного обов'язку щодо відшкодування моральної шкоди в залежність від того, чи доживе до цього моменту кредитор або боржник, є несправедливим і давно потребувало свого корегування. Більше того, для заподіювача шкоди смерть потерпілої особи була економічно вигідною, адже назавжди припиняла майнове зобов'язання щодо її відшкодування. Таким чином, відсутність правонаступництва у цій сфері латентно сприяла вчиненню заподіювачем незаконних дій щодо потерпілої особи.

Можливість переходу права (обов'язку) на відшкодування моральної шкоди до правонаступників існує і в зарубіжних законодавствах. Більше того, у тексті Принципів європейського права, що регулюють питання недоговірної відповідальності за шкоду, завдану іншою особою [14] (PELliab. Dam.), основні засади правонаступництва у зобов'язаннях щодо відшкодування моральної шкоди (non-pecuniary damage) і майнової шкоди є тотожними. Різниця зумовлюється тільки тим, що, якщо право на відшкодування майнової шкоди, якої зазнав померлий потерпілий, є об'єктом спадкового переходу в усіх державах-членах ЄС, то можливість наступництва щодо компенсації моральної шкоди є переважаючою та може бути супроводжена певними заборонами, винятками, умовами та застереженнями. Зокрема, судовою практикою Бельгії, Італії було напрацьовано положення про неперехідність вимог щодо моральної шкоди до спадкоємців особи, яка внаслідок завдання їй моральної шкоди померла, перебуваючи у невідомому стані (п. 21, 22 ст. 2:202 (III) PELliab. Dam.). ЦК Нідерландів [15] умовою правонаступництва називає повідомлення потерпілим заподіювача про намір вимагати компенсації моральної шкоди або визнання такого права договором між ними (ч. 2 ст. 6:106); в Іспанії, Польщі, Греції, деяких інших державах [16] для визнання за правонаступником права на компенсацію вимагається визнання заподіювачем вимог потерпілої особи або пред'явлення останнім позову до суду (п. 23, 24 ст. 2:202 (III) PELliab. Dam.). ЦК Республіки Молдова [8], істотно реформований у 2018 р. у зв'язку з виконанням завдань щодо європейської інтеграції держави, у ч. 4 ст. 1419 закріплює, що право на відшкодування моральної шкоди переходить до правонаступників лише у разі, якщо воно встановлене мировою угодою або остаточним судовим рішенням.

Таким чином, визначення умов переходу у спадщину прав та обов'язків щодо відшкодування моральної шкоди не є чимось унікальним для українського законодавства. Водночас, незважаючи на безсумнівну корисність норм щодо можливості правонаступництва, умови, встановлені ЦК України, є більш вимогливими порівняно з зарубіжними законодавствами, оскільки право на компенсацію вимагає не лише висловлення потерпілим наміру претендувати на відшкодування або заявлення ним своїх вимог, але і прийняття судового рішення на його користь.

Перші законодавчі кроки на шляху врегулювання питання наступництва у правах та обов'язках щодо відшкодування моральної шкоди є свідченням включення останніх до цивільного обороту і дає підстави стверджувати про можливість віднесення їх до числа об'єктів не лише універсального, але й сингулярного правонаступництва. Очевидно, що сьогодні це означає необхідність відступу від ідеї заборони сингулярного правонаступництва і, насамперед, у доктрині цивільного права [7, с. 20; 12, с. 103].

Передусім це дасть можливість потерпілій особі одержати реальну матеріальну компенсацію хоча і не від безпосереднього заподіювача, а від нового кредитора, якому він оплатно відступить право грошової вимоги про відшкодування. Загроза передання вимоги новому кредитору може позитивно вплинути і на поведінку боржника, полегшити проведення з ним переговорів щодо компенсації, укладення мирової угоди. Аналогічний позитивний ефект досягатиметься й у разі переведення боргу заподіювачем, неспроможним виконати зобов'язання, на нового боржника, кандидатуру якого схвалить потерпілий.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави сформулювати такі висновки:

1) аналіз змісту норм ч. 3 ст. 1230, ч. 2 ст. 1231 ЦК України, які є єдиними у вітчизняному законодавстві, що регулюють питання переходу до правонаступників зобов'язань із відшкодування моральної шкоди, свідчить про допустимість переходу до спадкового правонаступника прав та обов'язків, які мають особистий характер. Причиною появи таких винятків є недоцільність звільняти боржника від обов'язку компенсації моральної шкоди потерпілому на підставі винесеного судового рішення лише через настання смерті останнього або звільняти спадкоємців боржника від такого обов'язку через настання його смерті. До запровадження таких змін для заподіювача шкоди смерть потерпілої особи була економічно вигідною, адже назавжди припиняла майнове зобов'язання щодо її відшкодування. Таким чином, відсутність правонаступництва у цій сфері латентно сприяла вчиненню заподіювачем незаконних дій щодо потерпілої особи;

2) умовами правонаступництва у правах (обов'язках) щодо відшкодування моральної шкоди є: а) визначений характер вимоги, що досягається за допомогою прийняття судом рішення, в якому визначений розмір відшкодування; б) майнова (насамперед грошова) форма відшкодування;

3) урегулювання вітчизняним законодавцем питання наступництва у правах та обов'язках щодо відшкодування моральної шкоди є свідченням включення останніх до цивільного обороту і дає підстави стверджувати про можливість віднесення їх до числа об'єктів не лише універсального, але й сингулярного правонаступництва.

Список використаних джерел:

1. Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. Москва : Госюриздат, 1963. 198 с.
2. Васильченко В.В. Загальні положення про спадкування. *Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах* / відп. ред. А.С. Довгерт, Н.С. Кузнецова. Київ : Юстініан, 2006. Ч. 2. Глава 84. С. 839–861.
3. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: становлення і розвиток : монографія. Київ : КНТ, 2007. 288 с.
4. Кочина О.С. Порядок відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 253 с.
5. Красавчиков О.А. Гражданское правоотношение. *Советское гражданское право : учебник* : в 2 т. / под ред. О.А. Красавчикова. Москва : Высшая школа, 1985. Т. 1. Глава 3. С. 65–97.
6. Крат В.І. Спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки. *Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців)*. Т. 12: Спадкове право / за ред. І.В. Спасько-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Харків : ФОП Лисяк Л.С., 2009. Ст. 1230. С. 145–149.
7. Крашенинников Е.А. Основные вопросы уступки требования. *Очерки по торговому праву* : сборник научных трудов / под ред. Е.А. Крашенинникова. Ярославль, 1999. С. 3–29.
8. О модернизации Гражданского кодекса и внесении изменений в некоторые законодательные акты. Закон Республики Молдова от 15 ноября 2018 г. № 133. URL: <http://lex.justice.md/gu/378416/> (дата звернення: 20.10.2019).
9. Отраднова О.О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 328 с.
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 03 квітня 2019 р., судова справа № 757/3725/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень України: офіційний веб-сайт*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81171053> (дата звернення: 26.10.2019).
11. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4. *Офіційний веб-сайт*

Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення 30.09.2019).

12. Пушай В.І. Уступка вимоги і переведення боргу в цивільних правовідносинах (за матеріалами судової практики) : монографія. Харків : Екограф, 2010. 180 с.

13. Ромовська З. Реформа спадкового права. Українське право. Київ : Видавництво «Право», 1997. Число 1. С. 101–107.

14. Principles of European Law. Non-Contractual Liability Arising out of Damage Caused by Another. Vol. 7. Prepared by C. von Bar. Munich, 2009. 1383 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=pxq7APMCAJUC&pg=PR8&lpg=PR8&dq=principles+of+european+law.+non-contractual+liability+text&source=bl&ots=0X2cSMZZ95&sig=ACfU3U3xjd38AamQfHwQjMzOQb3NwVm0RQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwi7juuar_nkAhXDI4sKHcGPCYQ4PBD0ATAIegQICRAB#v=onepage&q=transfer&f=false (Last accessed: 10.10.2019).

15. Civil Code of the Netherlands (BurgerlijkWetboek): revised in 1992. URL: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm> (Last accessed: 01.10.2019).

16. Stasi A. General Principles of Thai Private Law. Singapore: Springer Science+Business Media, 2016. 287 p. P. 110. URL: https://books.google.com.ua/books?id=gZnlDAAAQBAJ&pg=PA69&lpg=PA69&dq=General+Principles+of+Thai+Private+Law&source=bl&ots=L3-hcHbm9&sig=ACfU3U2murqJF719_k6qSCT4OMC0UnhkW5w&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwiNytS815nIAhXvwYsKHQy6AjQ4ChDoATABegQICBAB#v=onepage&q=GeneralPrinciplesofThaiPrivateLaw&f=false (Last accessed: 11.10.2019).

УДК 347.113

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.23>

САБОДАШ Р.Б.

ЕВОЛЮЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЯК СПОСІБ СТВОРЕННЯ НОВИХ НОРМ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Ця стаття присвячена дослідженню еволюційного тлумачення Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, яке здійснюється Європейським судом із прав людини, в частині меж здійснення такого тлумачення. Необхідність такого дослідження пов'язана із тим, що Страсбурзький суд нерідко розширює або ж взагалі встановлює новий зміст норм національного права. З цією метою автор аналізує рішення Європейського суду з прав людини, що присвячені змісту еволюційного тлумачення. Одним із таких рішень є справа редакції «Правое дело», де Суд визнав, що відсутність на національному рівні достатньої законодавчої бази, яка б давала змогу журналістам використовувати отриману з інтернету інформацію без страху піддатися санкціям, серйозно перешкоджає змозі преси відігравати роль «сторожового пса демократії». Таким чином, Суд розширив положення ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації» (в зазначену статтю не вносилися зміни з моменту її прийняття), тим самим створивши нове положення національного законодавства України, яким звільнив журналістів від відповідальності за передрук інформації, яка була отримана ними з мережі Інтернет.

Крім того, автор зосереджується на справах, в яких Європейський суд із прав людини вимагає від національних органів влади достатньою мірою врахувати принципи, що впливають із його рішень щодо аналогічних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав. Варто наголосити також на тому, що Страсбурзький суд також іменує себе конституційним судом європейського публічного порядку,